

HANDREIKING WATERPLANTEN MAAIBEHEER

Aanwijzingen voor het maaien van waterplanten in
rijkswateren ten behoeve van recreatie

Datum 20 april 2012
Status DEFINITIEF

Maaibeheer doorgroeid fontijnkruid

HANDREIKING WATERPLANTEN MAAIBEHEER

Aanwijzingen voor het maaien van waterplanten in
rijkswateren ten behoeve van recreatie

Datum 20 april 2012
Status DEFINITIEF

Inhoud

- 1 INLEIDING 5**
- 2 HANDREIKING VOOR HET MAAIEN VAN WATERPLANTEN 7**
- 3 STAPPENSHEMA 13**
- 4 HERKENNEN VAN SOORTEN WATERPLANTEN 17**
 - 4.1 Beschermde soorten 17
 - 4.2 Woekerende exoten 18

Contactgegevens:
RWS IJsselmeergebied
www.rijkswaterstaat.nl
0800-8002 (gratis 06.00-22.30 uur)

1 INLEIDING

Aanleiding

Waterrecreanten hebben soms last van overmatige groei van waterplanten.

Doel

Eigenaren, beheerders en gebruikers (hierna 'gebruikers' genoemd) die overlast ondervinden van overmatige waterplantengroei lezen in deze handreiking:

- hoeveel zij kunnen maaien;
- hoe zij kunnen maaien en het maaisel afvoeren;
- welke waterplanten zij wel en niet kunnen maaien.

Rijkswaterstaat is waterkwaliteitsbeheerder van alle rijkswateren en is verplicht de waterkwaliteit te beschermen en te verbeteren. Een goede waterkwaliteit is vervolgens basis voor goede natuurkwaliteit. Dit is vastgelegd in Europese en Nederlandse wetten (Kaderrichtlijn Water, Habitat- en Vogelrichtlijn, Natuurbeschermingswet, Waterwet).

Rijkswaterstaat maait in het IJsselmeergebied bij overlast waterplanten in de vaarroute voor de beroepsvaart. Dit is nog niet voorgekomen. Buiten deze routes maait Rijkswaterstaat niet.

Maaien onder voorwaarden

Gebruikers van rijkswateren mogen, als zij hinder ondervinden, zelf de waterplanten maaien mits zij zorgen voor het verantwoord afvoeren van het maaisel. Gebruikers die volgens de voorwaarden in deze handreiking waterplanten maaien, kunnen van het water genieten en tegelijkertijd bijdragen aan de waterkwaliteit- en natuurdoelen.

Maaien in Natura2000-gebieden

In en nabij Natura2000-gebieden (N2000) geldt deze handreiking als toets voor de Natuurbeschermingswetvergunning. In deze gebieden is voor het maaien van waterplanten een vergunning nodig. De vergunning voor het maaien in Natura2000-gebieden kan worden aangevraagd bij de Provincie

Toepassing

De handreiking geldt gedeeltelijk voor zwemwaterlocaties en jachthavens (zie hoofdstuk 3).

Opbouw van de handreiking

Deze handreiking bestaat uit twee delen.

Het eerste deel is de eigenlijke handleiding met de gebruiksaanwijzing voor het maaien. Het bevat een instructie voor gebruikers met 7 maairegels om negatieve effecten van maaien te voorkomen.

De risico's van onkundig maaien zijn:

- Vertroebeling van het water door beschadiging van de bodem en het opwerpen van bodemdeeltjes.
- Verslechtering van de waterkwaliteit door het rotten van waterplantresten, overmatige vergroting van de voedselrijkdom (eutrofiëring) en een verstoord evenwicht van (voedings)stoffen in bodem en water (nutriëntenbalans);
- Verslechtering van de waterkwaliteit op zwemwaterlocaties;
- Aantasting van de natuurwaarden door vernietiging van waterplanten en verstoring van watervogels.

Deel twee van de handreiking bevat de onderbouwing van de aanwijzingen en instructies uit de handreiking.

2 REGELS VOOR HET MAAIEN VAN WATERPLANTEN

Voor het maaien van waterplanten gelden de volgende maairegels:

1. Maai maximaal 10% van het waterplantenareaal in het eigen gebruiksgebied.

Zie kader I voor het bepalen van de maximale grootte (areaal) en het eigen gebruiksgebied.

1a. Een uitzondering op de 10%-**maairegel** geldt voor woekerende uitheemse planten (exoten) zoals smalle waterpest, waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid. In die gevallen is maaien tot maximaal 50% van het begroeide areaal verantwoord.

2. Maximaal één keer per jaar na 1 juli maaien.

In juni maaien is vaak te vroeg. Dan ontstaat in augustus of september opnieuw overlast op en is nogmaals maaien noodzakelijk. Dit bemoeilijkt het herstel van de plantensoort in het volgende voorjaar. Daarnaast kan maaien in het broedseizoen verstoring van de fauna veroorzaken. Vandaar dat het maaien in de regel beperkt moet worden tot één maal jaar.

3. Vaker maaien als uitzondering

3a. Bij woekerende exoten zoals smalle waterpest, waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid is meer dan één keer maaien minder bezwaarlijk. Deze soorten herstellen zich snel al in één groeiseizoen.

3b. Na een warm en zonnig voorjaar kan al in juni veel waterplantenoverlast optreden. In die gevallen kan in juni gemaaid worden.

4. Maai op een diepte van minimaal 60 cm boven de waterbodem.

Te laag boven de bodem of in de bodem maaien veroorzaakt vertroebeling van het water. Door de onderste laag planten te laten staan, kan geleidelijke hergroei plaatsvinden en worden beschermde waterplanten zoals kranswieren gespaard.

Zie kader II voor methode om 60 cm boven de waterbodem te maaien.

5. Maai geen beschermde planten.

Tussen de te maaien planten kunnen zich in de bovengroei beschermde plantensoorten bevinden. De gebruiker heeft de taak er voor te zorgen dat de beschermde soorten met rust worden gelaten. Hiervoor doet hij vooraf onderzoek en wint advies in. Zie kader III voor informatie over welke beschermde soorten het betreft en hoe deze te herkennen zijn.

6. Verzamel de gemaaide plantenresten en voer het maaisel verantwoord af

Het afvoeren van maaisel is verplicht. In het water achtergelaten plantenresten gaan rotten. Het maaisel mag ook niet op een hoop op de oever worden achtergelaten.

Rottende waterplanten kunnen stankoverlast veroorzaken en een bron vormen voor het ontstaan van ziektes (zoals botulisme).

7. Aan- en afmelden van maaien bij Rijkswaterstaat

De gebruiker meldt Rijkswaterstaat vooraf en nadien over het maaien. Vooraf meldt de gebruiker waar en wanneer hij gaat maaien.

Na het maaien, meldt de gebruiker dit binnen twee weken bij Rijkswaterstaat. Daarbij geeft hij door wanneer welk areaal is gemaaid, hoe is gemaaid en hoe het maaisel is afgevoerd.

De aan- en afmelding van maaien gebeurt bij Rijkswaterstaat IJsselmeergebied via www.rijkswaterstaat.nl. Klachten kunnen worden gemeld bij 0800-8002.

Op basis van de gegevens uit de meldingen, kan Rijkswaterstaat bijhouden hoe waterplanten zich ontwikkelen en controleren hoe gebruikers omgaan met de instructies uit deze handreiking.

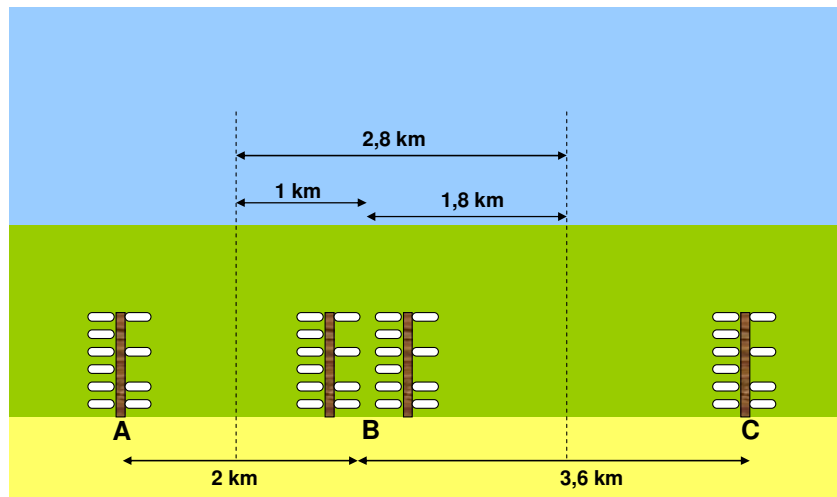
NB: Voor het maaien in en nabij een Natura2000-gebied verleent de provincie een natuurbeschermingswet-vergunning.

Kader I: Maximaal 10% maaiareaal (Maairegel 1)

Maximaal 10% van het *gehele* begroeide areaal in het betreffende watersysteem kan verantwoord worden gemaaid. De gebruiker zou dus 10% van de totale areaal begroeiing kunnen wegmaaien zonder nadelige gevolgen. Dit is niet de bedoeling. In ieder watersysteem zijn namelijk meer gebruikers. Als tien gebruikers allemaal 10% van het begroeide areaal maaien, zijn alle waterplanten verdwenen.

Door toepassing van de 10% regel voor het eigen gebruiksgebied zullen de tien gebruikers samen niet meer dan 10% van het totale begroeide areaal in het watersysteem maaien.

Om deze maairegel toe te passen, moet elke gebruiker de grenzen van zijn eigen gebruiksgebied kunnen vaststellen. Hiervoor geldt de volgende werkafspraken: de grens ligt steeds halverwege de gebruiksgebieden van beide gebruikers. Dit is in de onderstaande figuur gevisualiseerd:

Een jachthaven tussen twee andere jachthavens heeft dus een gebruiksgebied dat zich uitstrekt van halverwege de linkerbuur tot halverwege de rechterbuur.

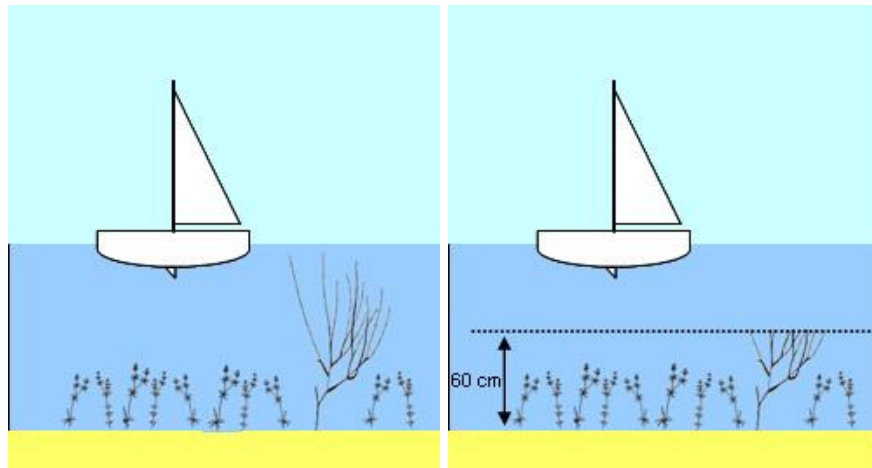
De gebruiker maakt voor de 10% regel ook een schatting van het waterplantenareaal binnen zijn gebruiksgebied. Als de overlast niet voldoende is weg te nemen, kan de gebruiker samenwerking zoeken met zijn burens. Als die niet hoeven te maaien, kan de gebruiker beide gebruiksgebieden "samenvoegen" en zo maximaal 10% van het samengevoegde gebruiksgebied maaien.

Rekenvoorbeeld: een jachthaven heeft 3 ha waterplantenareaal. Hij kan dan maximaal 0,3 ha maaien. Een aangrenzende jachthaven heeft een waterplantenareaal van 2 ha waar hij geen overlast heeft en niet hoeft te maaien. Als beide daarin toestemmen, kan de eerste jachthaven maximaal 10% van 5 ha (2+3) binnen zijn eigen areaal maaien; zijnde 0,5 ha.

Als tussen de burens geen overeenstemming wordt bereikt of de overlast door waterplanten ook samen met de burens meer dan 10% van het begroeide areaal betreft, kan advies worden ingewonnen bij Rijkswaterstaat.

Kader II: Maaidiepte/maaimethode (Maairegel 2)

Als maairegel geldt het maaien op ten minste 60 cm boven de waterbodem. In onderstaande figuur wordt geïllustreerd wat 60 cm boven de waterbodem betekent.

Iedere gebruiker maakt zelf de keuze welke maaimethode hij gebruikt. De methode hangt af van de hoeveelheid en het type waterplanten. Voor maaierwerk in grotere wateren is alleen een boot geschikt. Er zijn speciale boten om te maaien:

- Maaiboten.
- Verzamel- en verzamelmaaiboten.
- 'Maaikorren'.

De **maaikor** is geschikt voor het maaien van een gelaagde begroeiing. Het gaat dan om ondergroei van kranswieren die gespaard moet worden en de begroeiing daarboven bestaande uit grote fonteinkruiden en aarvederkruid die hinder veroorzaken.

Voor het maaien van een begroeiing op kleinere schaal en in ondiep water is een kleinere maaiboot aan te bevelen. In het algemeen kan het beste een **verzamelmaaiboot** worden gebruikt. De combinatie van een kleine gewone maaiboot met een verzamelboot is een goede tweede keus. Omdat de capaciteit van deze machines beperkt is, moet vaak worden gevaren.

De in poldersloten veel gebruikte veegboot is ongeschikt omdat deze de planten strak over de bodem afsnijdt.

Kader III: Niet maaien van beschermde planten (Mairegel 5)

Bij het maaien moet de gebruiker de beschermde planten zoveel mogelijk sparen. Vóór het maaien, moet de gebruiker eerst onderzoeken of er in zijn gebruiksgebied beschermde soorten zijn. Een hulpmiddel hierbij kunnen de verspreidingskaarten van Rijkswaterstaat zijn.

Deze mairegel heeft betrekking op de beschermde waterplanten in de bovengroei (boven 60 cm vanaf de bodem) zoals:

- rivier fonteinkruid
- vlottende waterranonkel
- grote drijfbladplanten zoals witte waterlelie en watergentiaan

Rijkswaterstaat maakt elke 3 jaar verspreidingskaarten van waterplanten. Gebruikers kunnen deze kaarten opvragen en controleren of er beschermde waterplanten voorkomen in hun gebruiksgebied waar gemaaid gaat worden. Voordat er gemaaid wordt, controleert de gebruiker op de aangegeven locatie van de verspreidingskaart of de beschermde waterplanten er daadwerkelijk staan (grofmazig). Zie hiervoor Hoofdstuk 4 van deze handreiking in combinatie met de verspreidingskaarten van Rijkswaterstaat. De gebruiker kan dan zelf, ondersteund door een waterplantenkenners, in het veld vaststellen of de betreffende beschermde soorten nog steeds aanwezig zijn.

Herkenning van waterplanten

Om beschermde waterplantensoorten en woekerende exoten te herkennen, vindt u in hoofdstuk 4 foto's en herkenningsskenmerken. Nadere informatie vindt u op de volgende website: <http://www.soortenbank.nl>

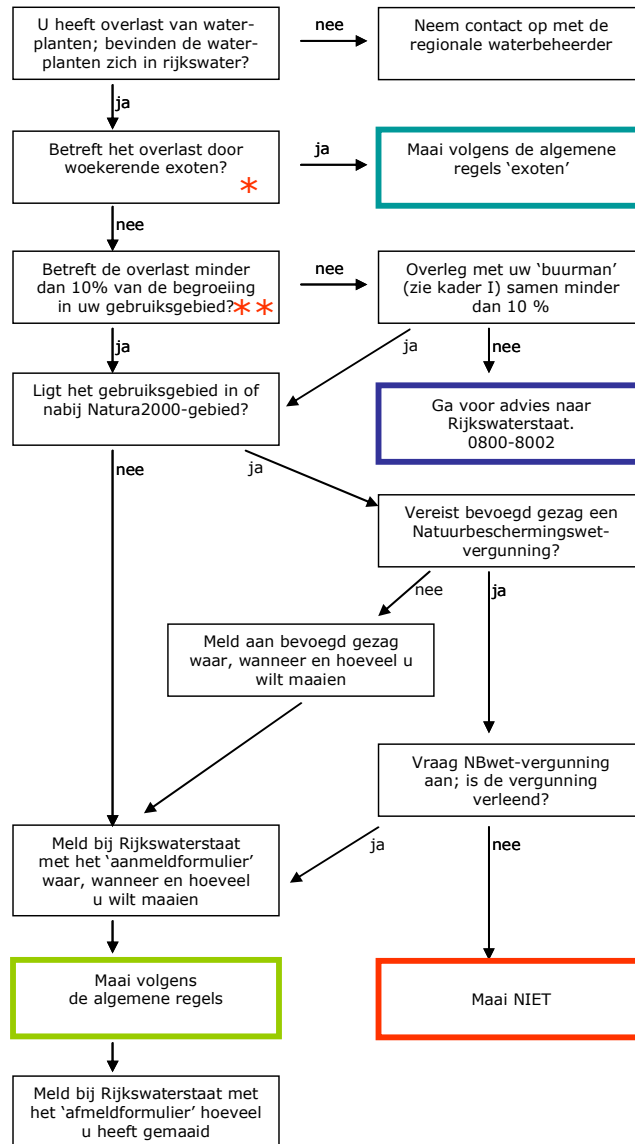
Kader IV Verzamelen gemaaide plantenresten (maairegel 6)

De gemaaide plantenresten kunnen op verschillende manieren verzameld worden. Belangrijk is dat alle resten worden verzameld en meegenomen om later afgevoerd te kunnen worden. De meeste maaimethoden zijn voorzien in een technische oplossing om het maaisel op te vangen. Sommige bedrijven hebben innovatieve methode ontwikkeld om het maaisel op te vangen, zoals het maaien met een zogenaamde 'maaikor' die gecombineerd is met een visnet (zie foto). De oppervlakte die in één keer kan worden gemaaid is vrij groot doordat de boot waarmee het werk wordt uitgevoerd een groot laadvermogen heeft.

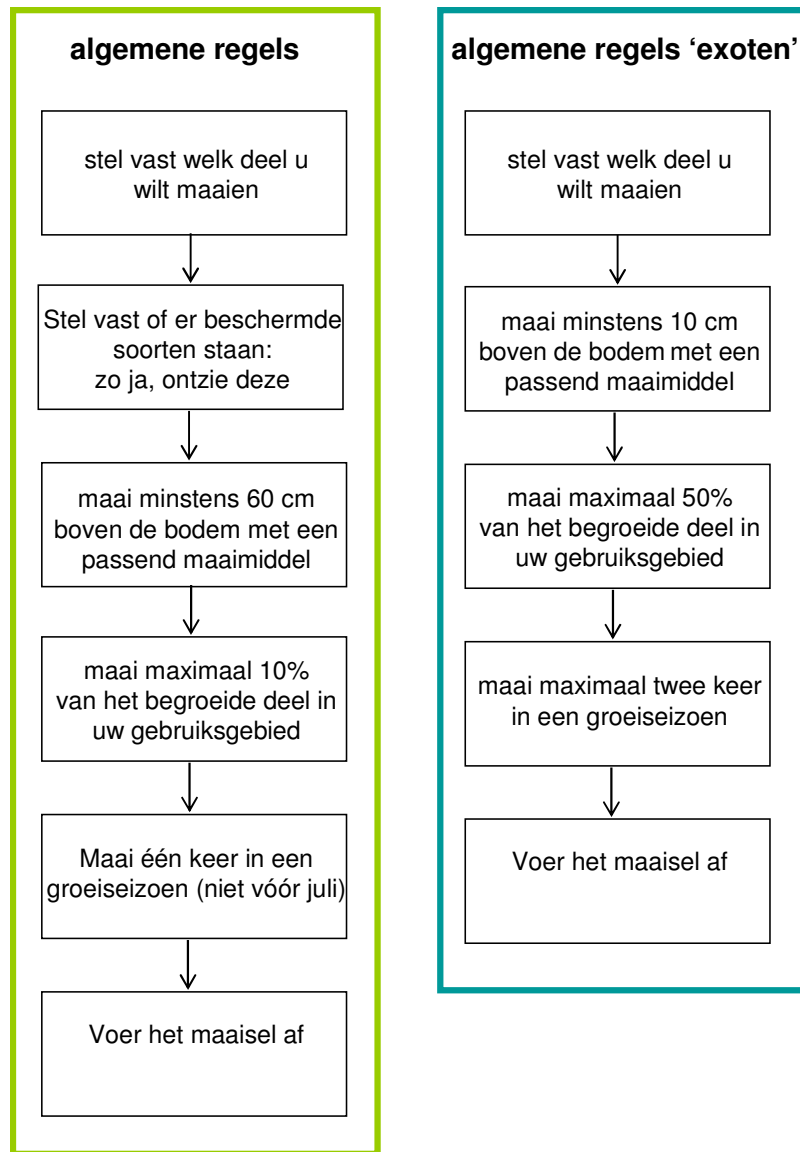
3 STAPPENSHEMA

De gebruiker die in zijn gebruiksgebied waterplanten wil maaien doorloopt de volgende stappen.

- * onder woekerende exoten wordt verstaan: smalle waterpest, waterwaaier, ongelijkbladig vederkruid
- ** om dit vast te stellen moet u de omvang van uw gebruiksgebied bepalen (zie kader I), hoe groot het areaal aan waterplanten totaal daarin is en hoe groot het areaal is waar u overlast ondervindt

NB: Voor het maaien in en nabij een Natura2000-gebied verleent de provincie een natuurbeschermingswet-vergunning.

Natura2000-gebied

Op de volgende website is te controleren of een te maaien locatie in een Natura2000-gebied is gelegen:

<http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/googlemapszoek2.aspx>

Bevoegd gezag

Het bevoegd gezag in het kader van Natuurbeschermingswet is de provincie of het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie (EL&I). Informatie over de Natuurbeschermingswet is beschikbaar bij de provincie.

Areaal en soort waterplanten

Rijkswaterstaat karteert de waterplanten in haar beheergebied ééns in de 3 jaar om de ontwikkeling van waterplanten te volgen. Rijkswaterstaat zet deze monitoringsgegevens op kaart. Deze kaarten zijn opvraagbaar bij Rijkswaterstaat. De kaarten bieden inzicht welke delen van het water begroeid zijn en kunnen worden gebruikt voor het vaststellen van de 10% te maaien areaal (maairegel 1). Daarnaast bieden de kaarten inzicht waar beschermde soorten voorkomen (maairegel 5).

Zwemwaterlocaties en jachthavens

Voor het maaien in zwemwaterlocaties en jachthavens geldt de eis van het verantwoord verwijderen en afvoeren van het maaisel (zie maairegel 6). Er kan gemaaid worden tot op de bodem maar zonder de bodem te verstoren (voorkomen van omwoelen). De maairegel om 60 cm boven de bodem te maaien geldt daar niet. Voor zwemwaterlocaties en jachthavens in of grenzend aan Natura2000-gebieden kunnen verdergaande eisen gelden vanuit de Natuurbeschermingswet.

4 HERKENNEN VAN SOORTEN WATERPLANTEN

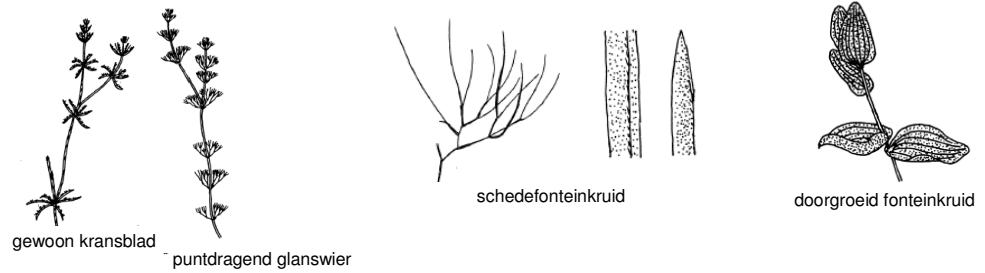
4.1 Beschermden soorten

De meeste beschermden soorten zijn zeldzaam of minder algemeen en veel ervan zijn lastig van elkaar te onderscheiden. Het verdient aanbeveling specifieke informatie over de soorten op te zoeken als bekend is dat deze in het betreffende gebied voorkomen of een specialist te raadplegen.

Kranswieren groeien op de bodem en zijn te herkennen aan de fragiele stengels met kransen van zijtakken die alle ongeveer even dun zijn en soms op de zijtakken kleine oranje of zwarte bolletjes dragen. Dikwijls komen zij voor in combinatie met fonteinkruiden, bijvoorbeeld in de randmeren.

Figuur 4.1

Kranswieren en fonteinkruiden
(Bron: MWTL Veldgids
Rijkswaterstaat
Waterdienst, 2008)

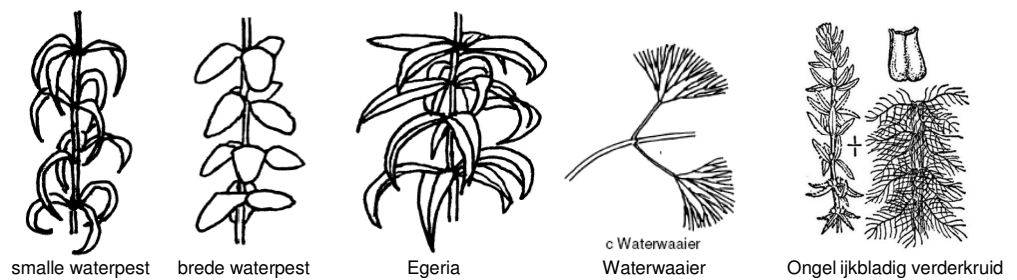
In de Soortenbank (<http://www.soortenbank.nl>) kunt u terugvinden of het om beschermden soorten gaat.

4.2 Woekerende exoten

Sommige exoten kunnen een zeer sterke en ongeremde groei vertonen. Smalle waterpest is daarvan verreweg de algemeenste en is te herkennen aan de langwerpige, gedraaide blaadjes in kransen van 3; ongelijkbladig vederkruid heeft kransen van als een vogelveer vertakte bladen, maar lijkt wel heel veel op inheemse soorten; waterwaaier heeft waaivormig vertakte bladen die steeds met 2 bij elkaar langs de stengels staan.

Figuur 4.3

Woekerende exoten
 (Bronnen: MWTL Veldgids
 Rijkswaterstaat
 Waterdienst, 2008;
<http://luirig.altervista.org>)

In de Soortenbank (<http://www.soortenbank.nl>) kunt u terugvinden of het om exotische soorten gaat.